

Koen Hoogendoorn

Drugs: een debat zonder geheugen

De Nederlandse omgang met drugs laat zich het best begrijpen in de *longue durée*. In het hedendaagse debat worden problemen met drugs vaak als crisis ervaren, met telkens terugkerende oproepen tot ingrijpen.¹ Die crisisbeleving is echter historisch gegroeid en was niet altijd vanzelfsprekend.

In 1875 kwam in Nederlands-Indië de eerste cocaplant tot bloei.² Dit was geen moreel experiment, maar een economische vondst. Nederland behandelde coca als product: verbouwd in de koloniën, verwerkt tot cocaïne in Amsterdam³ en verhandeld op de wereldmarkt. In deze vroege keten ligt een houding besloten die de Nederlandse omgang met drugs tot op heden kenmerkt: internationaal afgestemd, economisch pragmatisch en nauwelijks moreel geladen.

Ruim anderhalve eeuw later weten we meer over drugs dan ooit, maar herinneren we ons weinig van hoe we hier zijn gekomen. Rapporten stapelen zich op,⁴ cijfers circuleren,⁵ terwijl het gesprek zich vastzet in bekende patronen: legaliseren of hardere repressie. Wat daarbij verloren raakt, is hoe deze ogenschijnlijk tegenstrijdige uitkomsten — zoals gedogen én repressie — voortkomen uit een terugkerende evenwichtskunst in de Nederlandse omgang met drugs.

Het geheugen raakt gemakkelijk uit beeld in een debat dat wordt gedomineerd door disciplines die zich, vanuit hun eigen logica, op het heden richten. Criminologen analyseren netwerken en verdienmodellen⁶, gezondheidswetenschappers brengen schade en risico's in

---

¹ Zie publieke uitspraken van burgemeesters Femke Halsema (Amsterdam) en Ahmed Aboutaleb (Rotterdam) over drugsbeleid — respectievelijk vastgelegd op de website van de Gemeente Amsterdam (*Dealing with drugs*, 2024) en in *The Guardian* (“Rotterdam mayor calls for end to lax stance on middle-class drug use”, 28 februari 2024).

² A.R. van der Hoogte & T. Pieters (2013). From Javanese coca to Java coca: An exemplary product of Dutch colonial agro-industrialism, 1880-1920. *Technology and Culture*, 54(1), 90-116.

³ In de Nederlandsche Cocaïne Fabriek (NCF) in Amsterdam, tot 1952.

⁴ Een kleine greep:

Hulsman, (1971). *Ruimte in het drugbeleid* (Commissie-Hulsman);

Baan, (1972). *Achtergronden en risico's van drugsgebruik* (Commissie-Baan-rapport);

C. Fijnaut, W. van de Donk et al. (2009). *Geen deuren maar daden: Nieuwe accenten in het Nederlandse drugsbeleid*. Adviescommissie Drugsbeleid;

DenkWerk (2022), *Drugs de baas: Hoe Nederland zijn drugsprobleem onder controle kan krijgen*.

⁵ Waar veel discussie om bestaat, zie R. Roks, E. Kleemans, & A. Blokland (2021). Drugscriminaliteit in de lage landen: De omvang(schatting) van de drugseconomie en de verwevenheid met de wettige wereld in Nederland en België. *Tijdschrift voor Criminologie*, 63(2), 115-128.

⁶ Bijv. E. Kruisbergen (2021). *Het witwassen van criminele winsten: Over feiten, fabels en vragen die je eigenlijk (nog) niet zou moeten stellen*. Justitiële Verkenningen, 47(4), 58–60.

kaart,⁷ juristen verfijnen bevoegdheden en sancties.⁸ Hun disciplinaire logica is onmisbaar, maar zuigt het debat steeds naar meetbare symptomen en interventies. Wat daarbij verloren raakt, is de vraag waarom Nederland, ongeacht middel of tijdvak, telkens terugvalt op vergelijkbare reflexen. Daarvoor is historische afstand nodig.

Sinds het einde van de negentiende eeuw zoekt Nederland in de omgang met drugs een evenwicht tussen economische belangen, maatschappelijke aanvaardbaarheid en internationale normstelling. In de koloniale periode gingen eigen productie en handel van cocaïne en opium samen met internationale strafbaarstelling.⁹ Een vergelijkbare spanning tekent zich af rond XTC, waar internationale samenwerking tegen productie en export samengaat met binnenlandse *harm reduction*, zoals het gratis testen van pillen.

Deze terugkerende evenwichtskunst vormt de kern van dit essay. Door de Nederlandse omgang met drugs historisch te duiden, laat de historicus zien welke afruilen in de loop van de tijd vanzelfsprekend zijn geworden. Door die afruilen te benoemen, kan het publieke debat zich losmaken van incidenten en zich richten op de onderliggende afwegingen van het Nederlandse drugsbeleid.

Opzet en methodologie van het essay

Dit essay positioneert de historicus als iemand die het publieke drugsdebat van historische diepte voorziet. Door de Nederlandse omgang met drugs in lange historische lijnen te volgen, maakt het zichtbaar welke afruilen sinds de negentiende eeuw zijn gemaakt en genaturaliseerd. Deze afruilen — tussen economische belangen, maatschappelijke aanvaardbaarheid en internationale normstelling — vormen het denkraam waarbinnen het debat zich tot op heden afspeelt.¹⁰ Zolang dit denkraam onbenoemd blijft, richt het debat zich vooral op afzonderlijke ingrepen en uitkomsten, en niet op het kader waarbinnen zij betekenis krijgen. Historisch inzicht maakt dit denkraam zichtbaar en laat zien hoe terugkerende afruilen richting geven aan de Nederlandse omgang met drugs.

Daarmee introduceert het essay de historicus als degene die het tempo van het publieke debat vertraagt en de lange lijnen opnieuw zichtbaar maakt. Het benoemen van de afruilen

---

⁷ Zie rapportseries van het Trimbos-instituut, waaronder het Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS), de Nationale Drug Monitor (NDM) en de Monitor Drug Incidenten (MDI).

⁸ Meest recente voorbeeld de Nieuwe Psychoactieve Stoffen wetgeving, per 1 juli 2025 ingegaan.

⁹ De cocaïne teelt en de Opiumregie op Nederlands-Indië, de Nederlandsche Cocaïne Fabriek in Amsterdam versus de Opiumconferentie van 1912 in Den Haag, zie bijv. S. Snelders (2022), *Drugssmokkelland. Hoe Nederland een paradijs voor drugssmokkel werd.*

¹⁰ De hier onderscheiden logica's worden historisch uitgewerkt in K. Hoogendoorn (*in review*, 2026), *Een tegenstrijdig evenwicht. 150 jaar Nederlandse Drugsgeschiedenis*, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

die door de tijd heen zijn gemaakt, is onvermijdelijk normatief, maar niet voorschrijvend: het opent het debat door zichtbaar te maken waar keuzes al zijn gemaakt, lang voordat zij opnieuw als crisis verschijnen.

Aan de hand van geselecteerde historische casussen — van de koloniale drugseconomie en het gedoogbeleid tot de omgang met synthetische drugs — laat het essay zien hoe deze logica's samen een fragiele evenwichtskunst vormen. Normalisering van gebruik, internationale reputatieschade en momenten van escalatie verschijnen daarbij niet als incidenten, maar als uitkomsten van historisch gegroeide afruilen. Beleidsinterventies doorbreken deze logica's zelden; zij verschuiven het evenwicht binnen het bestaande denkraam.

Het essay ontvouwt deze benadering in een gelaagde opbouw. Na een inleiding waarin het gebrek aan historisch geheugen in het publieke drugsdebat wordt geschetst, volgt een historische analyse van de drie logica's in hun onderlinge spanning.¹¹ Deze analyse wordt vervolgens geconfronteerd met het hedendaagse debat, waarin criminologische, gezondheidswetenschappelijke en juridische perspectieven onmisbare inzichten bieden, maar zich doorgaans binnen hetzelfde denkraam bewegen. Het slot verbindt deze analyse expliciet aan de publieke betekenis van historisch inzicht en maakt zichtbaar welke waarden en afruilen daarbij structureel onbenoemd blijven.¹² Zonder historisch geheugen wordt het heden steeds opnieuw ervaren als crisis, en elk beleidsantwoord als noodmaatregel.

---

¹¹ Zie voetnoot 10.

¹² Zie bijv. B. de Graaf, L. Jensen en C. Santing (2021). Dancing with death. A historical perspective on coping with Covid-19. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*, 12(3), 346-367.